

Ráduly János

Olosz Katalin két levele

Az Olosz Katalinnal való megismerkedésem az 1960-as évek második felére tehető. Ő akkor már Marosvásárhelyen dolgozott, magam pedig a Maros megyei Kibéden voltam magyar nyelv és irodalom szakos tanár. Mind a ketten a népköltészet bűvkörében éltünk: a romániai magyar sajtóban egyre gyakrabban jelentkeztünk néprajzi jellegű írásokkal, közlésekkel. Magam a *Kibédi népballadák* című könyvem „nyersanyagainak” az összehordásán fáradoztam. Gyakori vendégeim voltak a Maros megyei napilapnak, a *Vörös Zászlónak* a szerkesztői. Egyik beszélgetésünk alkalmával jelezték, hogy szívesen hoznának oldalnyi összeállítást a kibédi folklórról. Csakhamar össze is állt a közlemény: tizenegy népballadaszöveg és egy népmese.

Szerkesztőbarátaim a bevezető sorok megírására Olosz Katalint kérték föl, aki lírai hevületű sorokat vetett papírra. Az anyag a *Vörös Zászló*ban jelent meg, 1970. július 26-án, *Kibédi népköltészet* címen. Érdekes idéznünk a beharangozó sorokból: „Pedig ma is, mikor máshol már apad, egyre inkább apad a népköltészet forrása, Kibéd szívósan őrzi, testálja apáról fiúra, mint gazdag, szép örökséget az iratlan költészet százados hagyományait.”

Mert Kibéd népe nemcsak őrzi, „mint hulló tárgyakat a föld az elődök örökségét, de sajátos helyi ízekkel telíti, újabb motívumokkal gazdagítja. [...] Mert ahogy Molnár Anna balladája apáról fiúra, fiúról unokára száll, ugyanúgy vette át a stafétabotot, a felelősségteljes szép munkát elődeitől, Ósz Jánostól, Seprődi Jánostól a fiatal tanár: Ráduly János [...] ebből az egyetlen faluból közel háromszáz népballadát jegyzett fel, melyek hamarosan kötetben látnak napvilágot.”

1982-ben rendhagyó jelentőségű kiadvány jelent meg Kolozsváron a Dacia Könyvkiadó gondozásában: *Ha folyóvíz volnék. A magyar népi líra antológiája*. Válogatta, az előszót írta és a jegyzeteket összeállította Olosz

Katalin. Nyilván, magam recenzáltam a kötetet, anyagom a *Vörös Zászló* napilapban jelent meg, 1983. február 19-én. Idézek belőle: „Az antológia összesen 850 népi alkotást tartalmaz. [...] Figyelemre méltó az is, amit a népdalok formái maiságáról, korszerűségéről mond. A népköltészeti alkotások jelképszerűségéről, látomásosságáról beszélve a folklórbeli abszurd helyzetek létezése mellett foglal állást. A minden konkrétumon túl-növő, felülemelkedő látomásra tehát már népköltészetünk is eléggé bő-séges anyagot szolgáltat [...] Olosz Katalin előszava s az általa szerkesztett kötet egész anyaga mindenképpen a Költészet felé egyengeti az utat.”

Nos, a két bemutatott idézet – meglátásom szerint – jól érzékelteti a kettőnk egykori együttgondolkodásának mértékét, milyenségét.

Tucatnyi Olosz Katalintól származó levelet őrzök, ezekből válogattam a mostani közleményhez két jellemző darabot, s örülök, hogy közlésükkel magam is köszönhetem a már nyolcvan esztendő-s folkloristatársamat. A két levélhez nem járult volt boríték, ugyanis könyvcsomagban érkeztek. Íme, az első levél:

Kedves János!

Megkaptam újabb meséskönyveidet, köszönöm, hogy rám is gondoltál. Timár András¹ valóban ígérte, hogy a lektorált kötetből nekem is juttat, de még nem jelentkezett.

Örvendek, hogy műhelyedből még mindig futja újabb és újabb kötetekre.

Nagy érdeklődéssel várom a ráolvasások és népi imádságok kötetét,² annál is inkább, mert a régi Marosszék folklórányaga ilyen vonatkozásban teljesen feltáratlan.

Köszönöm, hogy felhívtad a figyelmemet a székelykeresztúri diákok gyűjteményére³ (utólag a Népújságban is láttam az ismertetésedet). Nem tudtam a könyv megjelenéséről. A gond most már csak az, hogy miként jutok hozzá. A könyvterjesztésünk továbbra is igen gyatra.

¹ Timár András a marosvásárhelyi Kreatív Könyvkiadó igazgatója.

² Ráduly János: *Hozzád fohászkodom imában. Kibédi ráolvasások, népi imák, legendaballadák, kántálóénekek.* Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2009.

³ *Vadrózsa virága. Székelykeresztúri diákok népköltészeti gyűjtéséből.* Gondozta Dr. Nagy Endre és Péter Sándor. A gyűjtőmunka elindítója és irányítója: Farkas Ernő tanár. Edeleny–Sepsiszentgyörgy, 2004.

Abban reménykedem, hogy a hónap végén a KJNT illyefalvi konferenciája alkalmából hátha Sepsiszentgyörgyön még megtalálom a könyvet.

A Szabó Sámuel-féle gyűjtemény⁴ megjelenéséről semmi biztatót nem tudok írni. A Magyar Néprajzi Társaságnak kellene összepályáznia a kiadás költségeit, de a mostani körülmények egyáltalán nem azt sugallják, hogy elő tudnák teremteni a szükséges összeget. Mást nem tehetek: várok és reménykedek.

Küldöm a Kriza János Néprajzi Társaság utolsó (13.) Évkönyvét. Ebben közltem a Szabó-gyűjtemény egyik gyöngyszemét, az eddig ismeretlen Gyulafiné balladáját.⁵ Fogadd szeretettel!

További jó munkát, erőt, egészséget kívánva barátsággal köszönt: Olosz Katalin.

Marosvásárhely, 2005. október 18.

Íme, a második levél:

Kedves János!

Valóban én mulasztottam el a visszajelzést a recenziód megjelenését⁶ követően. Éppen csak azzal nem számoltam, hogy időközben elfelejtettem megújítani az előfizetésemet a Népújságra, s így a márciusi számok kiestek a látókörömből. Jóval később, április vége felé jutott tudomásomra, hogy megjelent a messzemenően pozitívan értékelő ismertetésed, s akkor már szégyelltem előállni a köszönet-teljes nyugtázással. Neked keserűséget okozott a Népújság huzavonája, nekem, ha késve is, örömet szerezteél szakszerű méltánylásoddal. Köszönet érte!

Kíváncsian várom rovásírásos könyvedet, s még inkább a történelmi népballadából összeállított kötetedet.⁷

⁴ Lásd a 6. számú lábjegyzetet.

⁵ A Kriza János Néprajzi Társaság 13. Évkönyve közölte Olosz Katalin: *Ismeretlen magyar népballada Szabó Sámuel diákgyűjtőinek hagyatékában. Az ördögnek eladott leány* című tanulmányát (Kolozsvár, 2005: 48–60).

⁶ A Ráduly-recenzió *Néphagyományok újabb kötetben* címen látott napvilágot a marosvásárhelyi *Múza* (Népújság-melléklet) 924. számában (2010. március 13.). Ismertettem Szabó Sámuel: *Erdélyi néphagyományok* (Sajtó alá rendezte Olosz Katalin, Európai Folklor Intézet–Mentor Kiadó, Budapest–Marosvásárhely, 2009) című kötetét.

⁷ A könyv bibliográfiai adatai: *Látom a szép eget fölöttünk fémleni. Erdélyi történelmi népballadák*. Válogatta, gondozta, az előszót írta: Ráduly János. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2012.

Az utóbbi időben többször emlegettelek én is, mert írtam egy nagyobb tanulmányt *A meggyilkolt csendőr* (Butyka Imre) balladájáról, s ennek kapcsán a Kibéden gyűjtött változatok is sűrűn szóba kerültek. Igaz, csak közvetetten, ugyanis a tavalyi *Acta Siculicában* Demeter Lajos írt egy szép kis tanulmányt erről a balladatípusról, ő vette számba az eddig megjelent változatokat, köztük a *Te kibédi szövegeidet* is.⁸ Én már csak a Demeter Lajos által nem tárgyalt problémákkal foglalkoztam, de így is – földrajzi elterjedtség és a Faragóval közösen írt tanulmányotok⁹ miatt többször is előkerültek a kibédi változatok. Megállapításokat – mármint azt, hogy a Butyka Imre balladája annyira helyi jellegű volt, hogy még a közeli Kibédre sem jutott el – cáfolom, mert kiderült, hogy a ballada „prototípusát”, első megszövegezését egy kibédi népi verselőnek köszönhetjük, név szerint Kibédi Domokos Ferencnek, aki vásáron árusította Marosvásárhelyen kinyomtatott verseit. Kibédi Domokos Ferencről Seprődi Jánosnak igen rossz volt a véleménye, így érthető, hogy miért nem szerepel a ballada a Seprődi-gyűjtésekben. (De ha jobb lett volna Seprődi véleménye, akkor sem vette volna fel gyűjteményébe az ismert helyi poéta versét!) Nem részletezem tovább, csak jelezni kívántam, hogy meglepetéseket tartalmaz a tanulmány még Neked is, aki Kibéd népköltészetét úgy ismered, mint a tenyeredet. Ha minden jól megy, a tanulmány az idei *Acta Siculicában* fog megjelenni.

Érdemes volna Kibéden egy kicsit utánabogarászni Domokos Ferencnek, már csak azért is, mert az őt bemutató Harmath Lujza-cikkben az olvasható, hogy főleg balladákat írt. Ez óhatatlanul odavezet, hogy feltegyük a kérdést: vajon a környék helyi balladáinak egyike-másika nem tőle származik-e? A kérdés annál is inkább jogos, mivel a

⁸ A *Kibédi népballadák* című könyvemben (Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1975) őt rövid Butyka Imre-balladát közöltem. Itt most nincs tere annak, hogy kitérjek Kibédi Domokos Ferenc és Mátyus József népköltők tevékenységére, de megjegyzem: a „Vérét vették mint a fogolyadárnak” hasonlatot Kibédi Domokos Ferenc a népköltészetből, a néphagyományból is kölcsönözhetta. A magyar nyelvben a fogolyadár szó már 1395 körül ismert volt: „csapatosan élő, ízletes húzásért vadászott madár.” A húzásért szó elírás, sajtóhiba lehet a húsáért szó helyett. (*A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. Első kötet. A–GY.* Főszerk.: Benkő Loránd Akadémiai Kiadó, Budapest, 1995²: 939.)

⁹ Faragó József – Ráduly János: *A népballadák egy romániai magyar falu mai köztudatában.* Elhangzott Kolozsváron, Brünnben, Budapesten, Bukaresten és az Újvidéki Egyetemen. Nyomtatásban megjelent: magyar nyelvben több kiadásban, cseh nyelvben, francia nyelvben a dolgozat kivonata, német nyelvben.

Butyka Imre balladájának első strófája a baleset- és bűntényballadák igen gyakran használt formulájává vált, s ennek a versszaknak a hasonlata („Vérét vették, mint a fogolyadárnak”), mint ahogy az egész versszak is Kibédi Domokos Ferenc költői leleménye. Esetleg a család, a leszármazottak nem őrizték-e meg a verseit? Még annyit tudok a családról, hogy Kibédi Domokos Ferenc anyai ágról való unokája, Mátyus József ugyancsak megpróbálkozott versírással, s Seprődi szerint sokkal több költői tehetséggel. (Mátyus József a 20. század elején Kolozsváron dolgozott, ha jól emlékszem, vendéglőkben. Pestre akart menni, de nem tudom, hogy végül valóra vált-e a terve. Minderről Seprődi János: A marosszéki énekmondók című tanulmányából értesültem. In. Az EME Marosvásárhelyt 1906. június 4–5. napján tartott vándorgyűlésének Emlékkönyve. Kolozsvár, 70–77).

Utóbbi leveleiből látom, hogy számítógéppel dolgozol. Van-e internet-hozzáférhetőséged, e-mail címed? Ha van, sokkal könnyebben tudnánk a kapcsolatot tartani. Az én e-mail címem: oloszk@freemail.hu.

Még egyszer elnézésedet kérve a mulasztásért, szeretettel köszönt: Olosz Katalin.

Marosvásárhely, 2010. június 29.

Două scrisori semnate de Katalin Olosz

În lucrarea de față autorul prezintă câteva momente importante din relația sa profesională cu Katalin Olosz. După partea introductivă ne oferă două scrisori primite de la Katalin Olosz, una din anul 2005, iar cealaltă din 2010, scrisori care includ anumite subiecte și probleme științifice.

Two Letters from Katalin Olosz

In the present paper the author presents some major moments in his professional and scientific relationship with Katalin Olosz. After the introductory part he offers us two letters from Katalin Olosz, one from 2005 and the other from 2010, letters that include certain scientific topics and issues.